

УДК 7.072.2"19"

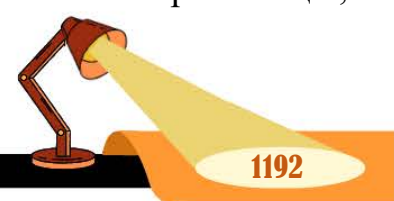
[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-1192-1201](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-1192-1201)

Нікітенко Костянтин Вікторович доктор історичних наук, доцент, декан факультету історії та теорії мистецтва Львівської національної академії мистецтв, м. Львів, <https://orcid.org/0000-0002-5801-6131>

ОСОБЛИВОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ МИСТЕЦТВА: СТВОРЕННЯ «ІСТОРИЇ» - КЛЮЧ ДО РОЗУМІННЯ СУЧАСНИХ МИСТЕЦЬКИХ ПРАКТИК

Анотація. Дослідження присвячене аналізу особливостей менеджменту в творчій діяльності митців. Мистецькі процеси в світі знаходяться в постійному змістовному пошуку, в процесі невинної трансформації та творення новітніх сутностей, а саме тому й не може бути універсальних рішень усвідомлення і трактування мистецтва, отже його дослідження ніколи не втраять своєї актуальності. Мета дослідження – проаналізувати процеси комунікації, діалогу митця з суспільством, донесення до споживачів культурного продукту всіх закладених у нього символів і сенсів. Менеджмент мистецтва має свої особливості, що відрізняють його від класичного менеджменту. У сучасному світі мистецтво вже ніяк не може виступати суто розважальним елементом, натомість його просвітницько-виховна функція виступає потужним чинником, що забезпечує розвиток людства у відповідності з принципами гуманістичної цивілізації. Доведено, що надзвичайно важливою є роль вдалої презентації, вдалого менеджменту. Саме завдяки продуманій промоції споживач сприймає культурний продукт. У сучасному мистецтві не існує об'єктивних критеріїв його оцінки та сприйняття. Відповідно, зростає важливість підготовки глядача. Насамперед це стосується подолання постколоніальної, посттоталітарної спадщини, що, як показує практика, й досі залишається актуальним завданням для українського суспільства. Тому, важливою складовою презентації культурного продукту є роз'яснення концепції автора, розповідь історії створення тієї або іншої роботи. Активний конструктивний діалог із суспільством, а разом із тим і акцентування на певних моментах, які треба проговорити, пережити, усвідомити, стає тим ключем, який відкриває двері розуміння сучасних мистецьких практик. Історії створення творів мистецтва, пояснення закладених в них сенсів та змістів допомагають сприймати, наповнюють глибоким змістом роботи сучасних митців, а доволі часто й виступають концептом формування ціни на витвір мистецтва.

Ключові слова: сучасне мистецтво, артменеджмент, промоція, концепція, презентація, комунікація.

Nikitenko Kostiantyn Viktorovich Doctor of Historical sciences, docent, Lviv National Academy of Arts, Lviv, <https://orcid.org/0000-0002-5801-6131>

FEATURES OF ART MANAGEMENT: CREATING A “STORY” - THE KEY TO UNDERSTANDING CONTEMPORARY ARTISTIC PRACTICES

Abstract. This study is devoted to analyzing the features of management in the creative activities of artists. Artistic processes in the world are in constant search of meaning, in the process of relentless transformation and creation of new entities, and that is why there can be no universal solutions for understanding and interpreting art, and therefore its study will never lose its relevance. The purpose of the study is to analyze the processes of communication and dialogue between the artist and society, conveying to consumers of cultural products all the symbols and meanings embedded in them. Art management has its own characteristics that distinguish it from classical management. In today's world, art can no longer be purely entertaining; instead, its educational and enlightening function is a powerful factor that ensures the development of humanity in accordance with the principles of humanistic civilization. It has been proven that successful presentation and management play an extremely important role. It is thanks to well-thought-out promotion that consumers perceive cultural products. In contemporary art, there are no objective criteria for its evaluation and perception. Accordingly, the importance of preparing the audience is growing. First and foremost, this concerns overcoming the post-colonial, post-totalitarian legacy, which, as practice shows, remains a pressing issue for Ukrainian society. An important component of the presentation of a cultural product is the explanation of the author's concept, the story of the creation of a particular work. Active constructive dialogue with society, and at the same time, emphasis on certain points that need to be discussed, experienced, and understood, becomes the key that opens the door to understanding contemporary artistic practices.

The stories behind the creation of works of art and explanations of their meanings and messages help us to understand and appreciate the profound significance of contemporary artists' work, and often serve as the basis for determining the price of a work of art.

Keywords: contemporary art, art management, promotion, concept, presentation, communication.

Постановка проблеми. ХХ століття стало періодом докорінних змін не лише в галузі розвитку наукових технологій, але й в поглядах на мистецтво. Тривалий час визначальними критеріями мистецтва були насамперед якість (краса і подібність на оригінал) роботи і майстерність виконавця, пізніше до цієї класичної формули додали ще й право на суб'єктивну емоційну інтерпретацію митця, то в сучасному світі, за влучним висловом Енді Уорхола: «кожен має

право на 15 хвилин слави». Різноманітні нескладні варіації на теми звичайних побутових предметів, не лише отримали право бути проголошеними високим мистецтвом, але й принесли їх творцям чималий дохід. Відповідно, надзвичайно зросла роль вдалої презентації, вдалого менеджменту. Саме завдяки продуманій промоції споживач сприймає культурний продукт. Адже в сучасному мистецтві не існує об'єктивних критеріїв його оцінки та сприйняття. Важливою складовою роботи митця є не лише створення предмету мистецтва, але й презентація його суспільству. Розкриття тих глибинних задумів, які були в нього закладені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне мистецтво є настільки складною системою багатовимірних процесів, що його дослідженням присвятили свої роботи чимало науковців різних галузей. Автори, приміром, Г. Складенко у книзі «Сучасне мистецтво України. Портрети художників» [1] досліджували деталі творчих біографій митців, допомагаючи зрозуміти етапи, форми, особливості становлення мистецтва в Україні та світі. Формулювали, як В. Гомперц, методологічні підходи до розуміння сучасного мистецтва, пояснювали його базові концепції та еволюцію [2].

Годфрі Т. у праці «Історія сучасного мистецтва» [3] наголосив на тому, що світ мистецтва формують дуже різнопланові фахівці: митці, мистецтвознавці, культурологи, куратори, колекціонери, критики та ін. Саме тому лише в гармонійному поєднанні всіх концепцій і думок є ключ до його розуміння. Томпсон Д. у книзі «Опудало акули за 12 млн. \$ Цікава економіка сучасного мистецтва» в доволі іронічній формі проаналізував особливості менеджменту та маркетингу мистецтва, зокрема в галузі формування цінової політики. Автор невтомно акцентує, що саме завдяки грамотній промоції мистецькі твори «змушують ринок створювати такі астрономічні ціни» [4].

Окремо варто виділити дисертаційне дослідження В. Сапегі «Стратегії інтерпретації сучасного мистецтва» [5], яка розглянула сприйняття цього явища у філософському контексті. Важливим є висновок авторки, що розуміння мистецтва лише як творіння естетичної свідомості, вже втратили свою актуальність. У сучасному світі на перший план у методології дослідження мистецтва виходить його інтерпретація та усвідомлення закладеного глибинного сенсу.

Наголосимо на тому, що незважаючи на багатий вітчизняний досвід функціонування арт-менеджменту, він все ще залишається недостатньо опрацьованим. Приміром, у базовому курсі лекцій «Менеджмент мистецтва» голландського вченого Г. Гагоорта, професора Утрехтської школи мистецтв, досліджено, насамперед, європейську практику, а досвід усіх пострадянських країн (у тому числі й України) отримав лише побіжну згадку (та й ту лише в сенсі негативної тоталітарної ретроспективи) [6]. Безумовно, подібний підхід абсолютно не відповідає тим викликам, що стоять перед сучасною Україною.

Так, мистецькі процеси в світі знаходяться в постійному змістовному пошуку, в процесі невинної трансформації та творення новітніх сутностей, а

саме тому й не може бути універсальних рішень усвідомлення і трактування мистецтва, отже його дослідження ніколи не втратять своєї актуальності.

Мета дослідження – проаналізувати процеси комунікації, діалогу митця з суспільством, донесення до споживачів культурного продукту всіх закладених у нього символів і сенсів.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи проблематику менеджменту мистецтва загалом, слід брати до уваги та розуміти його визначальні особливості: непростий процес адаптації теорії традиційного, класичного менеджменту до завдань, які стоять перед митцями або мистецько-культурними інституціями. Важко не погодитися з висновком дослідників Ф. Колбера та І. Еврара: «На нашу думку, арт-менеджмент знаходиться між теоретичною структурою (менеджмент) і соціальним сектором (мистецтво), тому про нього можна говорити як про піддисципліну, яка значно відрізняється від загального менеджменту» [Цит за: 7, с. 1227]. Зокрема, фундаментальний конфлікт полягає вже в самому визначенні ефективності роботи менеджера. Якщо в будь-якій іншій галузі основним показником якості роботи управлінця є отриманий ним прибуток, то в мистецтві все не є настільки прямолінійним та однозначним. Історія знає багато прикладів, коли ті митці, яких абсолютно не сприймали сучасники: критикували, зневажали, не визнавали їх творчість, з часом перетворювалися на класиків, а роботи, які колись було реально неможливо ані презентувати суспільству, ані продати, ставали прикрасами найкращих музеїв світу. І навпаки: продукти масової культури, яскраві взірці відвертого кітчю та несмаку, іноді можуть бити всі рекорди продажів. Не маючи до мистецтва жодного стосунку, вони часто приносять своїм творцям чималі фінансові дивіденди.

Саме тому головною проблемою функціонування менеджменту в сфері мистецтва, сучасні дослідники вважають забезпечення єдності між теорією і практикою менеджменту та сучасним мистецтвом. Кардинальні зміни в цивілізаційних процесах, інформаційно-технологічна революція, світові процеси глобалізації і, як наслідок, ґрунтовні міжкультурні взаємовпливи роблять проблематику дослідження менеджменту мистецтва надзвичайно актуальною.

Зауважимо, що для розуміння сучасного мистецтва надзвичайно важливий контекст. Мистецтво не терпить нічого штучного та нещирого. Творчій процес – завжди критична й об'єктивна відповідь на певні суспільні процеси та виклики. Разом із тим, сучасне мистецтво вже надзвичайно далеко відійшло від суто розважальної функції. Класична формула «хліба та видовищ», що була притаманна рабовласницькому суспільству, залишилася в далекому минулому.

Як наголошував американський дослідник Брендон Тейлор: «Нам, можливо, хотілось б думати інакше, але дивитися мистецтво в музеї – це не розвага подібна відвідуванню кінотеатру з голлівудським блокбастером. Мистецтво не має бути естетично красивим, воно не має бути зрозумілим, не має захоплювати, дарувати

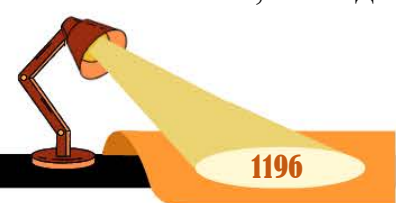
радість або бути зрозумілим та легким... Найважливіша мета мистецтва – це рефлексія. Вона надає людині можливість замислитися, а можливо навіть спробувати зрозуміти те, що відбувається не лише особисто з ним, але і з суспільством, нашим світом в цілому» [8, с.199].

Тож не дивно, що провокаційний «Фонтан» Марселя Дюшана (який був звичайним пісуаром, що купили в крамничці сантехніки) за підсумками рейтингу найвидатніших творів мистецтва ХХ століття, що був складений у 2004 р. «Daily Telegraph», впевнено посів перше місце, випередивши навіть праці Пікассо та Енді Уорхола.

У сучасному світі надзвичайно важливим є діалог з художником (навіть і заочний, як результат споглядання його творчості). Найголовнішим є розуміння того послуху, який митець закарбував у своїй роботі. Тому важливим є створення (самим митцем або за допомогою артменеджера) своєрідної «історії» – пояснення, втім не в сенсі новітньої міфології, а як інструменту комунікації з суспільством. Приміром, яскравим взірцем сучасного мистецтва є скульптура Джеффа Кунса «Пластилін», яку в 2018 р. в Нью-Йорку було продано за 22,8 млн. доларів. Ця понад триметрова скульптура зроблена зі шматків алюмінію, які після остаточної обробки стали максимально подібні до гігантських абсолютно безформних шматків висушеного різнокольорового пластиліну. Над своєю скульптурою художник працював близько 20 років.

Безумовно, робота Джеффа Кунса ніколи б не здобула такої гучної слави й не була б оцінена так високо, якби не створення навколо неї «історії», яка наповнила її надзвичайно глибоким внутрішнім змістом. Художник розповідав, що ідея створення скульптури виникла в нього багато років тому, коли він розлучався з дружиною і вона насильно забрала в нього сина. Під час їхньої останньої зустрічі маленький син подарував художнику фігурку зі шматочків різнокольорового пластиліну. Саме її Джефф Кунс і намагався відтворити всі ці двадцять років. Замість того, щоб просто зробити порожній вилівок, Кунс з алюмінію зробив окремо кожен зі шматків «пластиліну», а потім розфарбував. У підсумку кожен шматочок був доведений до фотографічної подібності. Знаючи і розуміючи історію створення цієї роботи, глядачі вже не сприймали її як просто абстрактну скульптуру, а розуміли всі переживання і всю біль митця. Засобами мистецтва були передані надзвичайно глибокі сутності, які можуть торкнутися (отримати відгук, розуміння та рефлексії) якихось максимально інтимних аспектів життя, навіть в людини, яка вперше в житті відвідала музей або виставку [9].

У цьому контексті варто також згадати і роботи Фелікса Гонзалеса-Торреса, які попри зовнішній мінімалізм образів, гранично зворушливі та емоціональні. Приміром, його робота 1991 р.: у виставковому залі на підлозі були розсипані звичайні льодяники, які глядачам дозволяли брати з собою або їсти навіть прямо в залі. Звісно, що кожен день кількість «експонатів» танула і значно зменшувалася, але адміністрація закладу регулярно поповнювала запас льодяників, які

постійно мали складати певну кількість. Зміст роботи був у тому, що кількість льодяників дорівнювала вазі друга художника, який помер від тяжкої хвороби. Люди брали цукерки, купа повільно танула – як і людина уходила з життя. Працівники музею поповнювали «запас» льодяників і таким чином, на думку Гонзалеса-Торреса, людина продовжувала жити навіть після смерті [10].

Зауважимо, що сучасна Україна, не зважаючи на відбиття повномасштабної агресії, тривалі бойові дії, регулярні довготривалі обстріли та смерті, не залишається на узбіччі світових культурних процесів. Приміром, восени 2025 р. у Львові проходив фестиваль Тиждень скульптури – «Діалоги». Зауважимо, що організаторам вдалося максимально точно підібрати назву. Скульптури, які були виставлені в рамках фестивалю, викликали жваве обговорення, а іноді навіть й обурення в суспільстві. Всі митці були представниками сучасного мистецтва. Так, перед Оперним театром В. Семків встановив скульптуру «Бульбашка». Це була величезна рожева куля, яку тримала символізована металева рука. Безумовно, подібна робота, встановлена в історичному центрі міста, викликала певне здивування, і потребувала пояснення та викладення своїй «історії». Митець пояснив: «У Львові завжди існували «знакові» місця. Одне з них – площа перед Львівською оперою. Там послідовно з'являлися пам'ятники різних епох. Спершу – польська кінна статуя короля Яна III Собеського, після анексії 1939 р. – пам'ятник сталінській конституції. За часів німецької окупації – пам'ятний знак на честь Адольфа Гітлера, а в радянський період – пам'ятник Леніну. Уся ця територія була позначена символами влади, які намагалися визначити ідентичність міста. Сьогодні на площі немає жодного монумента... Вся монументальна пропаганда – це бульбашка: рано чи пізно тоталітарні режими втрачають силу й зникають. Тому – це «Бульбашка», символ крихкості й тимчасовості» [11].

У подібному контексті: «Sic transit gloria mundi», твір отримав глибокий філософський зміст і зовсім по іншому почав сприйматися львів'янами і гостями міста.

Також у рамках цього фестивалю була створена і скульптура «Давид», яка викликала чималий резонанс і збрала максимально полярні оцінки. Німецький митець Георг Вольф виконав свою роботу в стилі традиційного українського авангарду. Автор надихався творчістю Казимира Малевича, Олександри Екстер та інших. Матеріалом для скульптури-інсталяції став металобрухт, іржаві залізничні рейки тощо. Зварені між собою металеві конструкції втілюють інтерпретацію біблійного сюжету боротьби Давида з велетнем Голіафом. Зауважимо, що в такий спосіб митець висловив свою підтримку боротьбі українського народу з російською агресією. Скульптура мала стати метафорою, ще раз наголосити, що можна здолати й найсильнішого противника, підкреслити віру людства в перемогу добра над злом.

Втім, ці пояснення запізнилися, люди, які не були знайомі з контекстом, з «історією» роботи, зовсім не зрозуміли ідеї автора скульптури. Глибоке

обурення висловлювали навіть фахівці, більшість же глядачів взагалі не розуміла, що відбувається та як реагувати. Однозначно, все це свідчило про провал комунікації з суспільством. Приміром, голова ради Львівської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури А. Салюк висловився наступним чином: «Я розумію, що твори сучасного мистецтва мають викликати емоції. В цьому випадку емоція одна: львів'ян мають за ніщо, вважають, що будь-яке лайно можна поставити в центрі міста, обізвати це мистецтвом, а мешканці Львова мають це з'їсти» [12].

Так, згадуючи історію, не варто забувати, що тривалий час і українські митці, і споживачі культурного продукту перебували поза контекстом розвитку світових мистецьких процесів. Від мистецьких трендів, рухів і напрямків суспільство було відгороджене «залізною завісою». У тоталітарній країні мав право на життя лише один від мистецтва – соціалістичний реалізм. Все інше таврували, забороняли, переслідували, зневажали, у крайньому випадку чавили бульдозерами: варто згадати реакцію радянського лідера М. Хрущова на виставку художників у 1962 р. Втім, і офіційний радянський реалізм мав значно більше спільного із сюрреалізмом або абстракцією, ніж з реальністю життя в СРСР. Митці в міру сил і таланту будували альтернативну реальність, оспівуючи щасливе життя в Країні Рад або вигадуючи літературну «біографію» чергового «вождя». Художники і скульптори славили «людину праці», карикатуристи створювали образи «ворогів» тощо. Кожен як міг мав будувати вигаданий світ. Радянське мистецтво жило самостійним життям, згідно із законом паралельних прямих майже не маючи точок дотику з реальністю.

Варто погодитися з дослідницею О. Дацко: «Якщо розібратися, то для багатьох людей, не тільки у Львові, а взагалі в Україні, сучасне мистецтво – це «китайська мова». Його здебільшого не вивчають ані у школах, ані в університетах... Якщо говорити про Тиждень скульптури, він, звичайно, дуже актуальний для Львова. Але я тут бачу великий провал у комунікації, тому що виникають збурення щодо скульптур, яких люди не розуміють, або не розуміють, чому саме встановлено саме таку скульптуру. Для сучасного мистецтва немає критеріїв ідеальності. Все залежить від концепції. І тут є дуже важливо, щоб ця концепція була донесена до споживачів» [12].

Як показує сумна реальність, подолання постколоніальної, посттоталітарної спадщини й досі залишається актуальним завданням для українського суспільства. Надто вже сильним був страх у тоталітарному суспільстві перед творчими людьми, надто багато зусиль для тримання мистецтва в задушливих формах соцреалізму було вкладено. Фактично кожен сучасний мистецький проект є додатковим цвяхом у труну вже давно віджилої, але ще остаточно не похованої, тоталітарної системи. Саме в ній слід шукати корені несприйняття та засудження творів сучасного мистецтва. Саме тому в 2025 р. митцям та мистецтвознавцям доводиться пояснювати очевидні речі. Колекціонер та артме-

неджер Павло Гудімов з приводу проведення Тижня скульптури наголосив: «Люди звикли бачити у місті лише пам'ятники. Але мистецтво може бути іншим – живим, сміливим, неоднозначним. Ми хочемо, щоб Львів став майданчиком для цього діалогу» [13].

У цьому контексті варто згадати фотопроект Арсена Савадова «Донбас-Шоколад». В одній з вугільних шахт Донецької області була створена незвична фотографічна серія. Глибоко під землею позували професійні шахтарі, які були одягнені в балетні пачки. Митець взяв два максимально розтиражованих символи радянської Донеччини: шахтарів та балет, і поєднав їх між собою. Савадов розповідав, настільки складно було працювати з шахтарями. Було дуже не просто переконати цих людей, які щоденно ризикують своїм життям та працюють в надзвичайно тяжких умовах, що він не бажає таким чином познуватися-висміяти шахтарську працю. Зауважимо, що митцю треба було змусити повірити в те, що вони роблять важливу справу, людей, які все життя мислили категоріями надзвичайно далекими від світу мистецтва [14].

Арсен спускався в шахту, робив фото безпосередньо в робочому шахтарському просторі. Шаhtarі не грали, а жили своє життя. Проект показав життя без прикрас, без тоталітарного «глянцю» і саме тому став подією. Багато людей, які отримали можливість побачити ці фото, взагалі вперше замислилися про всю складність та небезпеку шахтарської праці. Реальної, а не взірцево-пропагандистської, яку засобами мистецтва насаджували в СРСР. Разом із тим ця фотосесія стала і вироком системі фальшивого «радянського реалізму». Як згадував художник, найвищою нагородою для його роботи стало те, що після фотосесії шахтарі пригостили його пивом і ковбасою. Він став «своїм».

Висновки. Таким чином, менеджмент мистецтва має свої особливості, що відрізняють його від класичного менеджменту. Діяльність фахівців даної сфери вимагає глибоких знань не лише в галузі економічної науки, але й наявності достатньої бази з історії вітчизняної та закордонної культури, а також і загального високого рівня ерудиції та естетичного виховання. У сучасному світі мистецтво вже ніяк не може виступати суто розважальним елементом, натомість його просвітницько-виховна функція виступає потужним чинником, що забезпечує розвиток людства у відповідності з принципами гуманістичної цивілізації. Важливою складовою презентації культурного продукту є роз'яснення концепції автора, розповідь історії створення тієї або іншої роботи. Активний конструктивний діалог із суспільством, а разом із тим і акцентування на певних моментах, які треба проговорити, пережити, усвідомити, стає тим ключем, який відкриває двері розуміння сучасних мистецьких практик. Історії мистецьких творів, пояснення закладених в них сенсів та змістів допомагають сприймати, наповнюють глибоким змістом роботи сучасних митців, а доволі часто й виступають концептом формування ціни на витвір мистецтва. Запропонований науковий підхід відкриває перспективи подальших досліджень. Сучасне

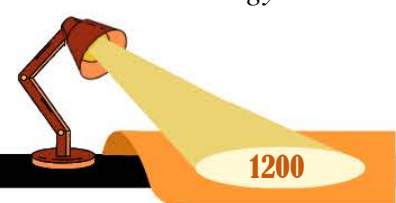
суспільство гостро потребує фахівців нового формату, висококваліфікованих професіоналів, які здатні вирішити виклики, що постають перед культурною сферою країни, відповідно до вимог часу.

Література:

1. Склярєнко Г. Сучасне мистецтво України. Портрети художників. К.:ArtHuss, 2016. 376 с.
2. Гомперц В. Що це взагалі таке? 150 років сучасного мистецтва в одній пілюлі. К.: ArtHuss, 2017. 486 с.
3. Godfrey T. The story of contemporary art. London: Tames and Hudson. 2024. 312 p.
4. Thompson D. The \$12 Million Stuffed Shark: The Curious Economics of Contemporary Art. Aurum. 2012. 290 p.
5. Сапега В. Стратегії інтерпретації сучасного мистецтва. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Sapeha_Valeriia/Stratehii_interpretatsii_suchasnoho_mystetstva.pdf?PHPSESSID=2hdpj5he113vu8j0p8kn8s1ss0
6. Гагоорт Г. Менеджмент мистецтва: підприємницький стиль. Львів: Літопис, 2008. 358 с.
7. Нікітенко К. Прибуток і суспільний розвиток: конфлікт інтересів арт-менеджера. *Народознавчі зошити*. 2016. №5. С. 1227–1232.
8. Taylor V. Contemporary Art: Art Since 1970. Pearson Prentice Hall, 2005. 256 p.
9. Гігантська купа пластиліну. Скульптура Джеффа Кунса виставлена на Christie's з ціною в \$20 млн. URL: <https://life.nv.ua/ukr/art/hihantska-kupa-plastilinu-skulptura-dzheffa-kunsa-vistavlena-na-christies-z-tsinoju-v-20-mln-2462680.html>
10. Петрова О. Сучасне мистецтво – розуміти не можна забути (поставте кому та тире). URL: <https://bomedia.com.ua/artd/>
11. Доротич М. Біля Оперного театру – інстаграмна інсталяція? URL: <https://wz.lviv.ua/news/542130-u-lvovi-vstanovyly-novu-instaliatsiiu>
12. Сліпченко К. «Давид»: авангардний красень чи чудовисько з брухту. Що львів'яни думають про скульптуру Георга Вольфа. URL: https://zaxid.net/statti_tag50974/.
13. Львів заповнили дивні скульптури. URL: <https://4studio.com.ua/galereya/lviv-zapolonyly-divni-skulptury>
14. Арсен Савадов, Олександр Харченко. Донбас-Шоколад. 1997. Серія фотографій. Різні розміри. URL: <https://archive.pinchukartcentre.org/works/arsen-savadov-oleksandr-harchenko-1997-do>

References:

1. Skliarenko, H. (2016). *Suchasne mystetstvo Ukrainy. Portrety khudozhnykiv [Contemporary art of Ukraine. Portraits of artists]*. Kyiv: ArtHuss [In Ukrainian].
2. Homperets, V. (2017). *Scho tse vzhali take? 150 rokiv suchasnoho mystetstva v odnij piliuli [What is this anyway? 150 years of contemporary art in one pill]*. Kyiv: ArtHuss [In Ukrainian].
3. Godfrey, T. (2024). *The story of contemporary art*. London: Tames and Hudson [in English].
4. Thompson, D. (2012). *The \$12 Million Stuffed Shark: The Curious Economics of Contemporary Art*. Aurum [in English].
5. Sapeha, V. Stratehii interpretatsii suchasnoho mystetstva [Strategies for interpreting contemporary art]. Retrieved from https://shron1.chtyvo.org.ua/Sapeha_Valeriia/Stratehii_interpretatsii_suchasnoho_mystetstva.pdf?PHPSESSID=2hdpj5he113vu8j0p8kn8s1ss0 [In Ukrainian].
6. Hahoort, H. (2008). *Menedzhment mystetstva: pidpryemnyts'kyj styl' [Art management. Entrepreneurial style]*. Ljviv: Litopys [In Ukrainian].
7. Nikitenko, K. (2016). Prybutok i suspil'nyj rozvytok: konflikt interesiv art-menedzhera. [Income and social development: conflict of interest art manager]. *Narodoznavchi zoshyty – The ethnology notebooks*, 5, 1227–1232 [In Ukrainian].

8. Taylor, B. (2005). *Contemporary Art: Art Since 1970*. Pearson Prentice Hall [in English].
9. Hihants'ka kupa plastylinu. Skul'ptura Dzheffa Kunsu vystavlena na Christie's z tsinoiu v \$20 mln [A giant pile of plasticine. Jeff Koons' sculpture is on display at Christie's with a price tag of \$20 million]. Retrieved from <https://life.nv.ua/ukr/art/hihantska-kupa-plastilinu-skulptura-dzheffa-kunsa-vistavlena-na-christies-z-tsinoju-v-20-mln-2462680.html> [In Ukrainian].
10. Petrova, O. Suchasne mystetstvo – rozumity ne mozhna zabuty (postavte komu ta tyre) [Contemporary art – impossible to understand, impossible to forget (put a comma and a dash)]. Retrieved from <https://bomedia.com.ua/artd/> [In Ukrainian].
11. Dorotych, M. Bilia Opernoho teatru – instahramna instaliatsiia? [Near the Opera House – an instagram installation?]. Retrieved from <https://wz.lviv.ua/news/542130-u-lvovi-vstanovyly-novu-instaliatsiiu> [In Ukrainian].
12. Slipchenko, K. “Davyd”: avanhardnyj krasen' chy chudovys'ko z brukhtu. Scho l'viv'iany dumaiut' pro skul'pturu Heorha Vol'fa [“David”: avant-garde beauty or scrap metal monster. What do Lviv residents think about Georg Wolf's sculpture]. Retrieved from https://zaxid.net/statti_tag50974/ [In Ukrainian].
13. Ljviv zapolonyly dyvni skuljptury [Lviv is flooded with strange sculptures]. Retrieved from <https://4studio.com.ua/galereya/lviv-zapolonyly-dyvni-skulptury> [In Ukrainian].
14. Arsen Savadov, Oleksandr Kharchenko. Donbas-Shokolad. 1997. Seriiia fotohrafij. Rizni rozmiry [Donbas Chocolate. 1997. Series of photographs. Various sizes]. Retrieved from <https://archive.pinchukartcentre.org/works/arsen-savadov-oleksandr-harchenko-1997-do> [In Ukrainian].

